

gandus proposuit. Vulgarem autem quæ exstat, ab anonymo quopiam, ut esset omnibus per orbem Christianum diffusis canonicis communis, nec uni duntaxat civitati affixa, primum quidem spoliatam fuisse iis omnibus quæ ad solos Metenses spectare videbantur, tum deinde ascitis undecunque mutato-

que in plerisque priori ordine non satis commode assutis præceptionibus regulari canonicorum instituto congruentibus, præsertim ex Aquisgranensi concilio anno 816 celebrato, locupletatam censeo. Neque tu, si utramque opellam conferre volueris, aliud, opinor, judicabis.

SANCTI CHRODEGANCI

METENSIS EPISCOPI

REGULA CANONICORUM

SECUNDUM EDITIONEM LABBEI.

PROLOGUS.

Temporibus plissimi ac serenissimi regis Pippini, Chrodogangus servus servorum Dei, Metensis urbis episcopus.

Si trecentorum decem et octo, reliquorumque sanctorum Patrum, canonum auctoritas perduraret, et clerus atque episcopus secundum eorum rectitudinis normam viverent, superfluum videretur a nobis exiguis minimisque, super hac re tam ordinate disposita aliquid retractari, et quasi quidem novi aliquid dici; sed dum pastorum subditorumque negligentia et his temporibus nimium crevit, quid aliud agendum nobis est, qui in tam gravi discrimine venimus, nisi ut, quantum possumus, si non quantum debemus, ad rectitudinis lineam, Deo inspirante, clerum nostrum reducamus?

Igitur quamvis indignus adeptam hujus sedis pontificalem cathedram, cumque officii mei pastoralis curam invigilare cœpisssem, et in tantam negligentiam, clerum plebemque devenisse conspicerem, cœpi mœstus conqueri, quid agere deberem; sed divino fultus auxilio, fratrumque spiritualium consolatione adjutus volui, necessitate compulsus, parvum decretulum facere, per quod se clerus ab illicitis coerceat, vitiosa deponat, mala dno longaque usurpata derelinquat; ut dum mens ab assuetis vitiis vacuatur, facilius quæ bona optimaque sunt inserantur.

Scripturis enim sacris nitentes, decernimus ut omnes sint unanimes officii divinis lectionibusque sacris assidui, atque ad obedientiam episcopi sui præpositique, ut ordo canonicus deprecit, parati,

^a Al., retractare aut dicere.

^b De Metensi tantum cogitabat.

^c Al., conquirere.

^d Al. add., atque recuperatione provocatus.

charitate connexi, zelo bono ferventissimi, amore conjuncti, a litibus, vel scandalis, seu odio, semoti. Pastor eorum quilibet fuerit, non solum de carnalibus, sed etiam de spiritualibus curam gerat, et in utraque parte sagacissimam sollicitudinem, in quo facultas fuerit, habeat, ut et vitia reprimat, et ea radicitus, ut oriri cœperint, ut prævalet, amputare festinet; et quod usibus humanis, juxta formam subter dispositam, necessarium fuerit, eis præbere audeat. Ut cum pastor pastorum iudexque vivorum et mortuorum Christus in ultimo tremendoque die in sede majestatis suæ decepturus cum omnibus gentibus sederit, et omnis clerus eum revelata facie conspexerit, et si non cum summis pastoribus et gregibus sibi commissis pro dispensatis talentis multiplicatisque spiritualibus lucris audire merebimur: *Euge, serve bone et fidelis (Math. xxv)*, vel saltem hoc concedatur, ut delictorum venia ad integrum tribuatur. Quia manifestum est quibus peccatorum venia ad integrum tribuitur, regni introitus non negatur; quia nec infelix potest judicari, cui contigerit qualemcunque partem in paradiso habere. Sed illis ibidem sors datur, qui, in quantum possunt, per vitæ meritum, ad hoc, in hujus temporis curriculo, dum licet, currere festinant.

Intendamus ergo ad hoc animum, quantum possumus, quia non possumus quantum debemus; et vita nostra ad tempus amarescat in pœnitentia, ne ultio divina, quæ nunc mitis est et exspectat, post sæviat ad vindictam.

^e Al., bona et optima quæque sunt.

^f Al., intenti.

^g Al., ferventissimoque amore.

INCIPIT REGULA.

CAP. I. — De humilitate.

Clamat nobis Scriptura divina: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv)*. Et, quantum enim humilior fueris, tantum te

sequitur gloriæ altitudo (*Jac. iv*). Et, quia *superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (Prov. xvi)*. Omnis qui arrogans, immundus est coram Domino; quemcunque enim superbum videns, solum diaboli

esse non dubites; et ^a quem humilem perasperis, Dei filium esse omnino credere debes. De multis enim pauca perstrinximus, ut animos vestros ad amorem humilitatis provocemus et ^b a detestabili inimicamque Deo superbia retrahamus. Nam dum omne genus humanum Christianorum, atque omne vulgus humilitatem habere conveniat, nimis iniquum pessimumque ac detestabile est ut qui servitio Dei peculiariter se junxerunt, humilitatem derelinquant, et superbiæ, vel diabolicæ tyrannidi, se socient. Idcirco necesse est ut qui sudante diabolo usque nunc superbus ^c atque elatus vultu vixit, inantea, Deo auxiliante, per humilitatem atque charitatem, vel obedientiam, seu per reliqua bona Dei præcepta, resurgat, quia multo melius est per humilitatem cum Christo in cœlestibus regnare, quam cum diabolo per superbiam in inferno cum reliquis contemptoribus demergi.

CAP. II. — De ordine congregationis canonicorum.

Ordines suos canonici ita conservent, ut ^d ordinati sunt in gradibus suis secundum legitimam institutionem Romanæ Ecclesiæ, in omnibus omnino locis, id est in ecclesia, vel ubicunque insimul se conjunxerint, et ratio præstat; exceptis his quos episcopus in altiore gradu constituerit, vel degradaverit, certis ex causis; reliqui omnes, ut diximus, ita ut ordinati sunt, ordines suos custodiant. Juniores igitur priores suos honorent, priores ^e juniores suos in Deum diligant.

^f In ipsius autem appellatione nominis nulli liceat alium puro nomine appellare, sed, secundum constitutionem sanctæ Ecclesiæ, sedis apostolicæ, vocet eum nomen suum, prius addito et ministerii sui gradu, qualiscunque fuerit. Ubicunque autem se obviaverit ^g clerus junior, inclinatus a priore benedictionem petat; et si sedentem invenerit, transeunte majore minor surgat, et det ei locum sedendi, nec præsumat junior consedere, nisi ei præcipiat senior suus; ut fiat quod scriptum est: *Honore invicem prævenientes* (Rom. xii).

Pueri parvi, vel adolescentes, in oratorio, vel ad ^h mensas, cum disciplina ordines suos custodiant, foras autem, ⁱ ubi et ubi custodiam habeant disciplinam.

CAP. III. — Ut in illa claustra omnes in uno dormiant.

Ita instituimus ut in illa claustra ille clerus canonicus, qui sub ipso ordine, Deo adjuvante, vivere debent, ut omnes in uno dormiant in dormitorio, præter illos quibus episcopus licentiam dederit, secundum quod ei rationabiliter visum fuerit, ut in ipsa claustra per dispositas mansiones dormiant separati; et per singula lecta singuli dormiant, et in dormitorio similiter separatim dormiant, misti cum

^a Al., quemcunque.

^b Al., detestabilem inimicamque Dei superbiam ab eis retrahamus.

^c Al., et vultu rigidus.

^d Et hoc et quædam alia ex regula sancti Benedicti expressa notavit D. Dacherius.

^A senioribus, propter prævidentiam bonam, et seniores prævideant quod juniores secundum Deum agant. Et in ipsa claustra nulla femina introeat, nec laicus homo, præter tantum si episcopus, aut archidiaconus, vel primicerius jusserint. Ut in refectorio pro refectiois causa veniant, relinquunt arma sua ante refectorium, et statim cum exierint de refectorio, ducantur foras claustra; et si necesse fuerit ad opera facienda, intrent ibi laici homines; at ubi perfectum habuerint opus suum, cum summa festinatione egrediantur foras; et præter causam necessitatis, si coqui clerici desunt, et opus fuerit, laici coqui ad coquinandum tantum ingrediantur; expleto ministerio suo, cum celeritate exeant foras.

Et per illas mansiones ipsi clerici canonici nullum clericum eorum habeant sine præcepto episcopi sui; et si permiserit ut habeant, sic sit conversatio illorum cum humilitate et Dei timore, qualiter nec Deo, nec episcopo displiceant, nec illis, qui sub sua manu ipsam congregationem regunt. Et si aliter fecerint, ille qui præest, aut excommunicet eos, aut corporalem disciplinam accipiant. Et in ipsas mansiones intra ipsa claustra, nec clericus, nec laicus bibere, nec manducare, nec dormire, non præsumant, nisi ipsi clerici qui in ipsa congregatione sunt, aut illi clerici qui ibidem in ipso claustro per jurisdictionem episcopi sui senioribus suis deserviant. Et qui de ipso clero unum clericum in ipsa claustra, ut diximus, habuerit, hoc prævideat, ut planetam eam reliquis vestimentis habeat, et diebus Dominicis, vel reliquis festivitibus, in ecclesia Dei vestiti in ordinibus suis stent.

CAP. IV. — De completoria, vel taciturnitate.

Ut ad completorium omnis clerus qui in ipsa congregatione est veniat, et omnino omni tempore insopiente nocte primum signum ad completorium sonet; et cum primitus illud signum, qui ad hoc ordinatus fuerit, auditum fecerit, statim, ubicunque fuerint, ad eorum claustra veniant; et cum iterum ipsum signum audierint, sic omnes in ecclesia ^l sancti Stephani sint, et tunc in Dei nomine completorium cantent. Et postquam completorium cantatum habuerint, postea non bibant, nec manducant usque in crastinum legitima hora; et omnes silentium teneant, et nemo cum altero loquatur usque mane post primam cantatam, nisi si necesse fuerit, et hoc cum suppressione vocis cum grandi cautela, ut de illa alia mansionem quæ juxta est sua vox non audiat; et qui de illis ad completorium non fuerit, postea illam noctem non præsumat illa ostia tundere, nec per ullum locum in ipsa claustra ingredi, antequam ad nocturnas veniant. Nec archidiaconus, nec primicerius, nec ille ostiarius ullum comneatum exiude donare possint, ut post completorium aliquis ibi ingrediatur,

^e Al., minores.

^f Al., Ipsorum.

^g Al., clerus junior inclinatur et a.

^h Al., missas.

ⁱ Al., et ubicunque fuerint.

^l Hæc Metensis urbis primaria basilica.

nisi ad nocturnas; nisi tantum si talis causa even-
rit, quod necesse sit ut hoc ille archidiaconus, vel
primicerius, vel qui tunc temporis exiude prævide-
rit, ad illum episcopum possit dicere pro qua causa
hoc factum fuisset; et si ita est quod necesse sit,
tunc licentiam habeant introeundi et exeundi. Et si
contigerit ut opus sit post completorium aliqua causa
in claustra nuntiare, tunc ad illum custodem de
sancto Stephano veniat, et illi patefaciat, et ipse hoc
in claustro nuntiet. Et si (quod absit) venerit ut
ullus de ipso clero, qui ante completorium in civi-
tate venerit, aut antea ibidem fuerit, quod si ausus
vel presumptuosus, aut negligens, suadente diabolo,
fuerit, ut in civitate aliqua nocte alicubi maneat,
nisi in sua claustra, si una vice hoc fecerit, si pro-
vitio factum non est, verbis corripiatur; et si itera-
verit ipse clericus, tunc ipso die sit in pane et aqua;
et si tertia vice hoc fecerit, tres dies in pane et aqua
sit; et si amplius hoc facere præsumperit, corporali
disciplinæ subiciatur, sic ut cæteri timeant; et si
aliquid, suadente diabolo, per hoc retardaverint, ut
ante completorium in civitatem non veniat, ut licen-
tiam haberet foras claustra esse, et hoc episcopus,
aut archidiaconus, vel primicerius, investigare po-
tuerint, ille clericus qui hoc vitium fecerit, aut
excommunicetur, aut corporali disciplinæ subja-
ceat.

CAP. V.—*De officiis divinis in noctibus.*

Hiemis temporibus, id est a Kalendis Novembris
usque in Pascha, juxta considerationem rationis,
amplius de media nocte pausetur, et jam digesti ad
vigilias surgant; finitis nocturnis, dicant versum,
^a *Kyrie eleison* et Orationem Dominicam, et faciant
intervalum; excepto diebus Dominicis et festivi-
tibus sanctorum, juxta considerationem episcopi,
vel qui sub eo ^b sunt, id est, quadraginta, vel quin-
quaginta psalmos ^c possit cantare, qui hoc ordinat,
aut cum ei visum fuerit et hora permisit. Et qui ^d
psalterium, vel lectionem aliquid indigent ^e medi-
tationem inservant, et meditent in ipso intervallo
qui possunt capere, et qui non possunt, in ecclesia
omnes aut cantent, aut legant, et non presumat
aliquis in ipso intervallo dormire, nisi infirmitate
cogente, et hoc per commeatum faciant; et qui aliter
fecerit excommunicetur; reliqui omnes ordinem
vigiliarum teneant usque ad matutinas dictas. ^f Hora
prima omnes in ecclesia sancti Stephani cantent pri-
mam.

CAP. VI.—*Ut omnes horas canonicas ad officium divi-
num veniant.*

Ad horam divini officii, mox ut auditum fuerit
signum, relictis omnibus quælibet fuerint in mani-
bus, qui sic propinquo de illa domo sunt ibidem

^a Al., *Exsultabunt sancti in gloria, aut Exsultent
justi in conspectu Dei.*

^b Al., *est deinde.*

^c Al., *possint mutare secundum quod visum fuerit
et hora permisit.*

^d Al., *psalterii vel lectionum.*

^e Al., *meditationi inserantur.*

occurrere possint, cum summa festinatione veniant;
et si longe ab ipsa ecclesia aliquis fuerit, ita ut ad
opus Dei per horas canonicas occurrere non possit,
archidiaconus ita esse perpendit, agat opus Dei cum
tremore divino ubi tunc fuerit; et prævideat archi-
diaconus, vel primicerius, vel custos ecclesie, ut
illa signa horis competentibus sonent.

CAP. VII.—*De disciplina psallendi.*

Ubique credimus divinam esse præsentiam, et
oculos Domini speculari bonos et malos; maxime
tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad
opus divinum assistimus; et ideo semper memores
simus quod ait propheta: *Servite Domino in timore,
et exsultate ei cum tremore (Psal. II).* Et iterum:
Psallite sapienter (Psal. XLVI). Et: *In conspectu an-
gelorum psallam tibi (Psal. CXXXVII).* Nam si, cum
^a hominibus potentibus volumus aliqua suggerere,
non præsumimus nisi cum humilitate et reverentia;
quanto magis Domino Deo universorum cum omni
humilitate et puritatis devotione supplicandum est?
Illud ¹ in timore curavimus, secundum quod Romana
Ecclesia tenet, et nostra synodus judicavit, ut clerus
noster in ecclesia, quando ad opus divinum assistit,
nisi infirmitate cogente, baculos in ecclesia manibus
non teneat.

CAP. VIII.—*Ut ad capitulum quotidie veniant.*

Necesse est, ut quotidie omnis clerus canonicus
ad capitulum veniant, et ibidem Dei verba audiant,
et istam institutionem nostram, quam propter illo-
rum utilitatem ad eorum animas salvandas, Deo
auxiliante, fecimus, unoquoque die aliquod capitu-
lum exinde relegant; præter tantum die Dominico,
et feria quarta, et sexta, tractatus et alias homilias,
vel quod ædificet audientes, ad capitulum legant.
Ideo autem quotidie ad capitulum omnes venire con-
stituimus, ut et anima verbum Dei audiat, et quod
episcopus, vel archidiaconus, vel quilibet tunc præ-
esse videtur, ibidem quod jubere habet jubeat, et
quod corrigere corrigat, vel quod faciendum sit
ordinare studeat. Ipsi autem clerici cum de prima
cantata ad mansiones vadunt, statim sibi parare
festinent, ut quando signum audierint ad capitulum
parati cum celeritate veniant; et omnis clerus, qui
foris claustra esse videtur, et in ipsa civitate con-
sistunt, omnibus diebus Dominicis ad capitulum ve-
niant parati cum planetis, vel vestimentis officiali-
bus, sicut habet Ordo Romanus. Et in ipsis diebus
Dominicis, vel festivitibus sanctorum præclaris,
omnis ipse clerus, ut diximus, qui foras claustra est,
ad nocturnas et ad matutinas veniant, et ipsis diebus,
stationibus suis parati custodiant, ut unusquisque in
officio suo stet, donec missa peragitur; et si aliter
fecerint, ab archidiacono, vel primicerio, excommu-

¹ Hæc expunxit interpolator aliis additis, ex cap.
131 concilii Aquisgr.

^a Al., *diligentia.*

^b Al., *bonis hominibus vel potentibus.*

¹ Expuncta sunt ab interpolatore quæ sequuntur
cum toto fere capite proxime consequenti.

nicentur, aut etiam si necesse fuerit corporali disciplinae subjaceant. Et in ipsis diebus Dominicis, ut diximus, et festivitibus sanctorum præclaris, omnes in refectorio cum alio clero reficiantur ad mensas quæ eis ordinatæ fuerint.

CAP. IX.—*De a opera manuum quotidiana.*

Otiositas b inimica est animæ: propterea decernimus ut ad jussionem episcopi, vel archidiaconi, seu primicerii, vel qui ab ip-s ordinantur, clerus de capitulo ad opera, ubi eis injungitur, exeant, et cum bono animo absque murmuratione obedientiam suam expleant; et quando communem operam non est necesse facere, postea unusquisque quod opus habet faciat.

CAP. X.—*De proficiscentibus in itinere.*

Quicumque ex clero in itinere cum episcopo, vel alicubi proficiscuntur, ordinem suum, in quantum iter vel ratio permiserit, non negligant. Et non eos debent præterire horæ constitutæ, tam de officiis divinis, quam aliunde.

CAP. XI.—*De zelo bono, quem debent servi Dei habere a.*

Sicut est zelus amaritudinis malus, qui separat a Deo, et ducit ad infernum, ita est zelus bonus, qui separat a vitio, et ducit ad Dominum et vitam æternam. Hunc ergo zelum ferventissimo amore exercent servi Dei, id est, ut honore se invicem præveniant, et infirmitates suas, sive corporum, sive morum, patientissime tolerant; et si qua vitia d reprimenda sunt, vel castigatio adhibenda, cum his quibus hoc commissum est videre in bonitate consentiant, et a adjutores Dei, ut ait Apostolus, existant, qualiter vitia, si orta fuerint, possint destruere, ad meliorem statum unumquemque provocare, quia scriptum est: *Qui diligitis Dominum, odite malum (Psal. xcvi)*; nam, qui diligit iniquitatem, odit animam suam; nam ille animam suam bene diligit, qui se custodit, et alios ad exemplum bonæ conversationis et verbis et operibus f trahit.

CAP. XII.—*Ut non præsumat alter alterum cædere, aut excommunicare.*

¶ Vetetur in hoc canonico ordine omnis præsumptionis occasio, jubemus atque instituimus ut nulli liceat quemquam parem suum excommunicare aut cædere; quamvis aliquis sua præsumptione ipsum ad hoc b irriter, aut in verbis, aut in factis, non est suum l adjudicare, sed ad priorem veniat; ille secundum ordinem ipsam causam definiat; et qui hoc facere præsumperit, ab episcopo, vel ab eo qui sub ipso est, judicetur.

a Al., opere quotidiano.

b Susque deque vertit omnia interpolator.

c Al. add. invicem.

d Al., reperta fuerint.

e Hinc supplenda Editio vulgata.

f Mendose in Editis tradit.

g Forte, ut vitetur.

h Al., incilet.

CAP. XIII.—*Ut in congregatione l clericorum non liceat alteri alterum defendere.*

Omnimodis cavendum est ut pro nulla occasione præsumat alter alium defendere, nec quasi parentelæ obtentu, aut aliqua amicitia, aut familiaritate, id a canonicis præsumatur, quia gravis occasio scandalorum in congregatione ex hac causa oriri solet. Quod si quis hæc transgressus fuerit, acrius coerceatur, ut cæteri timorem habeant.

CAP. XIV.—*De confessionibus.*

Hortatur nos Scriptura dicens: *Revela Domino viam tuam et spera in eum (Psal. xxxvi)*. Et iterum dicit: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cv)*. Et iterum propheta ait: *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas non abscondi (Psal. xxxi)*. Et iterum: *Dixi, pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino; et tu remisisti impietatem peccati mei (Ibid.)*; et item: *Confitemini alterutrum peccata vestra, ut deleantur (Jac. v)*; et alibi: *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur; qui autem ea confessus fuerit, salvavit animam suam a morte (Prov. xxviii)*. Et Dominus in Evangelio dicit: *Agite pœnitentiam, appropinquat enim regnum cælorum (Math. iii)*. Ergo necesse est ut dum modo suadente diabolo multa contra voluntatem Dei, vel contra Dei præceptum, commisimus, ut per veram confessionem, et veram k emendationem, sicut Scriptura docet, emendare debeamus. Sancti Patres, qui perfecti fuerunt, ita constituerunt, ut l de præsentem, cum aliqua cogitatio mala in corde servorum Dei, suadente diabolo, evenerit, statim per humilem confessionem m suo priori confiteri deberent.

¶ Nos modo desidiosi et fragiles, quamvis per totum eorum vestigia non sequamur, necesse est ut vel ex aliqua parte, juxta quod Deus possibilitatem nobis dederit, eorum vestigia imitemur, ut per veram confessionem regnum Dei habere mereamur. Ita constituimus ut in anno, vel binas vices clerus noster confessiones suas ad suum episcopum pure faciat, eis temporibus, una vice in initio Quadragesimæ ante Pascha, illa alia vice a medio mense Augusto usque Kalend. Novembris; inter o his diebus cum episcopus licentiam habuerit, et cui necesse fuerit, aliò tempore suam confessionem ad episcopum, vel ad alium sacerdotem cui episcopus decreverit facere, quodcumque voluerit et opus habet, faciat. Et cui peccata non impediunt de clero omnibus diebus Dominicis et festivitibus præclaris debent corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi accipere, quia Dominus in Evangelio dicit: *Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in*

i Al., advindicare.

j Al., canonicorum.

k Al., humilitatem.

l Al., deinceps.

m Al., cito episcopo vel priori.

n Quæ sequuntur in Editis desiderantur.

o Leg., hos dies.

eo (Joan. vi); nam si indigne quis sacrosancta mysteria sumpserit, hic *judicium sibi manducat et bibit (I Cor)*. Et si ullus de clero, quod absit, quando suam confessionem suo episcopo facit, ut sic repletus sit spiritu diabolico quod ausus sit de suis peccatis aliqua suum episcopum celare, et vadit quasi per alios sacerdotes suas confessiones donando, et vult suum episcopum abscondere scelera sua, quia timet ut removeat eum episcopus de gradu, et si adhuc in gradu non est, non accedat ad gradum, vel ^a ad corpus Domini promoveat eum, aut illa vitia debeat persequi; si episcopus hoc per quodlibet ingenium investigare potuerit, et approbatum ei fuerit, corporalem disciplinam, vel carcerem, patiat, vel aliud quod episcopo visum fuerit, juxta modum culpæ, ut ceteri metum habeant, et in tale scelus non cadant, quia ^b nimis improbus est qui ante Dei oculos peccat, et homini confiteri erubescit, ubi Deo miserante de ipso peccato debet accipere consilium sanitatis.

CAP. XV. — De gravioribus culpis.

Si quis clericus de ordine canonico ^c gravioribus culpas commiserit, id est homicidium, fornicationem, adulterium, furtum, vel his simile unum ex principalibus vitis commiserit, corporali castigationi primitus subjaceat; deinde quanto tempore vult episcopus, vel qui sub eo sunt, carcerem vel exilium patiat, sciens illam terribilem sententiam apostoli dicentis: *Tradere hujusmodi hominem in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini (I Cor. v)*. Et dum in ipso carcere est, nullus ex clero in nullo ei jungatur consortio, neque in colloquio, nisi cui prior jusserit solus persistens in ^d pœnitentiæ luctu quandiu priori visum est.

Egressus de carcere, si episcopo, vel qui sub eo sunt, visum fuerit, agat adhuc publicam pœnitentiam; id est, suspendatur ab oratorio simul et a ^e missa, et omnibus canonicis horis veniat ante ostium ecclesiæ, ubi prior jusserit jacens prostratus omni corpore ante ipsum ^f limen ecclesiæ, usque dum ingrediuntur omnes, et postea erigat se, stet foras ecclesiam ante ipsum ostium, impleat ibi officium suum in quantum potest. Eredientibus de ecclesia similiter prostratus jaceat, usque dum omnes egrediuntur foras; et jacens, vel stans ante ipsum limen, cum nullo homine loquatur.

De abstinentia vero, quandiu vel qualiter episcopo visum fuerit, vel qui sub eo sunt, mensura, vel hora, qua ei viderit competere; neque a quoquam benedicatur, usque dum reconcilietur. ^g Qui dum vocatus venerit ad reconciliandum ante episcopum vel clericum cum omni humilitate prostratus omni corpore in terra petat ab omnibus veniam, et episcopus secundum ordinem canonicum eum reconciliet.

^a Forte, a corpore Domini removeat eum.

^b Hoc apophthegma non omisit subjungere interpolator, sed altera par e mutilum.

^c Al., gravioris culpæ crimen.

^d Al., pœnitentiæ luctum.

^e Al., missa.

^f Litem in Edit., minus recte.

CAP. XVI. — De his qui sine jussione junguntur excommunicatis.

Si quis frater ^b aliquid præsumpserit sine jussione episcopi, vel qui sub eo sunt, clerico excommunicato quolibet modo se jungere, aut loqui cum eo, aut mandatum ei dirigere, aut litteras, subjiciatur excommunicationis vindictæ.

CAP. XVII. — De excommunicatione corporum.

Si quis clericus contumax, aut inobediens, aut superbus, aut ebriosus, aut detractor, aut contradictor, aut rebellis, aut contentiosus, aut murmurans, aut indictum jejunium transgressus fuerit, aut ad crucem stare jussus contempserit, aut increpatas veniam non petierit, aut in aliquo contrario consistens huic parvulæ institutiunculæ et præceptis episcopi, vel qui sub eo sunt, contemptor repertus fuerit, hic secundum Domini nostri præceptum admoneatur semel ⁱ et secundo secreto a senioribus suis; si non emendaverit, objurgetur publice coram omnibus; si vero neque sic se correxerit, si intelligit qualis pœna sit, excommunicationi subjaceat; sin autem improbus est, aut minus intelligens, vel incorrigibilis, vindictæ corporali subdatur.

CAP. XVIII. — De his qui in quibusdam levioribus ^j delinquant.

Si quis in clero ad opus Dei, vel ad mensam tarde occurrerit, aut pro aliqua causa senior suus psalmodiam vel missas cantare ordinaverit, et hoc minime impleverit, et si frerit quiddam aut perdidit, vel aliud quid excesserit, et non veniens continuo ante episcopum, aut qui sub ipso sunt, ipse ultro satisfecerit, et prodiderit delictum suum, dum per alium cognitum fuerit, majori subjaceat emendationi, secundum modum culpæ, sicut episcopo, vel qui sub eo sunt, visum fuerit; nam si ipse sponte confessus fuerit, leviori subjaceat emendationi, ut diximus, secundum modum culpæ ^k.

CAP. XIX. — Qualis debeat esse modus excommunicationis.

Secundum modum culpæ excommunicationis vel disciplinæ debet extendi mensura, qui culparum modus in episcopi pendet judicio, vel qui sub eo sunt. Neque enim ii qui in gravibus peccatis incedunt, vel hi qui in levibus quibusdam delinquant, æqualiter judicandi sunt; sed secundum morbum adhibenda est medicina, ^l quia nec pius medicus sanat vulnera, nec qui accipere spirituale medicamentum renuerit sanitatem spiritualis medicamenti consequi potest.

CAP. XX. — De quadragesimæ observationibus.

Licet omni tempore vita Christianorum simplex debet esse et sobria, maxime tamen religiosis mentibus convenit, ut his diebus continentius vivant, et sedula servitute Deo adhærere contendant. Ideoque

^g Sequentia, cum cap. 16 omisit interpolator.

^h Forte, alicui.

ⁱ Al., bis et ter.

^j Al., add. culpis.

^k Alia quædam annexit interpolator.

^l Forte, quia aliter nec pius, etc.

decernimus in illis quadraginta diebus ante Pascha A cum omni paritate mentis et corporis noster clerus, Deo ^a iuhente, in quantum potuerit, se custodiat. De cibi autem et potus perceptione, in quantum Deus auxilium dederit, parcitatem habeant; id est, ut quotidie, exceptis Dominicis diebus, a capite Quadragesimæ usque ad sanctum Pascha, post dictam vesperam in refectioe semper reficiant; et ab illis cibis se abtineant, vel potu, sicut episcopus cum ratione constituerit. Et alicubi, neque in ipsa civitate, neque in monasteriis, vel quibuslibet locis vel domibus propriis his quadraginta diebus reficiant, nisi forte, si ^b longe fuerit, ut hora competente ad cibum suum accipiendum cum fratribus adesse non potuerit; tunc propter illam necessitatem licentiam ^B habeat talem cibum sumere, sicut reliquus clerus; et hoc provideat ut horas competentes non antecedit.

Lectioni vero fratres in hac Quadragesima ^c a prima dicta usque ad tertiam plenam vacent; et foras claustra, nisi tantum per illas ecclesias quæ infra domum sunt non egrediantur, nisi si necesse fuerit, et episcopus, aut qui sub ipso est, iudicaverit, ut fiat quod sciendum est. ^d Et post tertiam tunc temporis capitulum habeant.

A Pascha autem usque ad Pentecosten bis in die reficiant, et carnem manducandi licentiam habeant, nisi poenitentes, præter tantum ^e sexta feria. A Pentecoste vero usque ad nativitatem sancti Joannis Baptistæ similiter bis in die reficiant, et a carne abtineant usque ad ipsam missam. A nativitate vero sancti Joannis usque ad transitum sancti Martini, ita sicut antea bis in die reficiant, quarta, et sexta feria a carne abtineant. Ab ipso vero transitu sancti Martini usque ad Natalem Domini a carne omnes abtineant, et usque ad nonam jejurent omnibus his diebus, et in refectorio reficiant. Post Natalem Domini usque in caput Quadragesimæ, secunda, et quarta, sextaque feria in refectorio ad nonam reficiant, reliquis his diebus duabus vicibus in eodem refectorio reficiant. A carne vero quarta et sexta feria his temporibus abtineant. Et si dies festus in his duabus feriis talis venerit, si permiserit prior, carnem manducant.

^f Pro infirmitate vero cleri nostri consideravimus ut si in quarta vel sexta feria, seu in reliquis aliis temporibus, quales constituimus ut a carne abtineant, necesse est, licentiam habeat episcopus, aut qui sub ipso sunt, pro eorum infirmitatibus, vel necessitatibus, aut festivitibus considerationem mittere, sicut ille præviderit quod bene sit.

Mihi autem Anghilramno archiepiscopo atque cappellano excellentissimi regis Caroli addi placuit,

^a Forte jurante.

^b Pro utilitatis causa.

^c Exceptis diebus dominicis suis.

^d Al., et postea faciant quod congruum fuerit, sive in legendo, sive in operando. In Editis, c. 35, hic additur titulus: De temporibus, in quibus semel aut bis in die clericis reficiendum est.

quia dum nos et clerus noster a Pentecoste usque ad octavas ipsius Pascha secundum, vel adventum Spiritus sancti devota mente celebrare videmur, ut his sacratissimis octo diebus clerus sancti Stephani protomartyris, vel noster, licentiam habeat carnem edendi, exceptis illis qui pro compendio animarum suarum et poenitentia indicta se abstinere voluerint.

CAP. XXI. — De mensis ordinandis.

^e Prima mensa episcopi cum hospitibus et cum peregrinis sit, et ibidem archidiaconus, vel quibus episcopus iusserit, sedeant. Secunda mensa cum presbyteris. Tertia cum diaconibus. Quarta cum subdiaconibus. Quinta cum reliquis gradibus. Sexta cum abbatibus, vel quos iusserit prior. In septima reficiant clerici canonici, qui extra claustra in civitate commanent, in diebus Dominicis, vel festivitibus præclaris. Cum autem hora reficiendi venerit, et signum ad refectorium sonuerit, tunc fratres cum festinatione illuc adveniant, et simul in refectorium introeant, simulque orient, et versam dicant; et cum episcopus, vel alius sacerdos, benedictionem super mensas tradiderit, omnes Amen respondeant; et ut dispositus ordo est, unusquisque ad suam mensam accedat.

Clerus vero in refectorio omnino silentium tenent interim quod exinde foras egrediantur, qualiter illam lectionem divinam possit audire et in corde meditari. Quia sic est necesse ut quando cibum corporalem recipit, et tunc anima cibospirituali reficiatur. Et lector, et cellerarius, et portarius, vel septimanarius, vel qui ministrant quando episcopus cum clero in refectorio reficit, antequam fratres in refectorium veniant, mistum de pane et potu accipiant, ut grave eis non sit jejuniu sustinere interim quod clerus reficit. Nam lector legat, usque dum iusserit prior, ut expleat lectionem.

Illud omnino cavendum est, ut neque sacerdotes, neque diaconi, neque subdiaconi, vel quilibet de clero cibum, nec aliud quod ad manducandum vel bibendum pertinet, sine iussione episcopi de refectorio portet.

Et hoc cavendum est, ut ante legitimam horam, nisi illi qui hoc providere debent, neque ad manducandum, neque ad bibendum in refectorium intrare non debent sine iussione episcopi, aut qui tunc tempore præest, neque cellerarius contra rationem inquietare; sed horis competentibus petant quæ petenda sunt, et dentur quæ danda sunt.

In ipso autem refectorio, neque laicus, neque clericus, nisi qui in ipsa congregatione sunt, manducant, aut bibant, sine iussione episcopi, aut qui sub eo sunt. Et in claustris ubi clerus ad capitulum venit,

^e Vulg. addit quartam.

^f Prætermisit interpolator, et quæ videntur a successore Chrodegangi ad: elanno post addita quæ specialem Metensium regulam, etsi alia omnia deessent, plane arguunt.

^g Totum hoc caput in Editis deest.

vel in refectorio nullus de clericis servitoribus, qui A suo seniori ibi subjecti sunt, ingrediatur, nisi si necesse fuerit, aut episcopus, vel qui sub eo sunt, jusserit.

CAP. XXII. — De mensura cibi.

Quando clericus noster ^a bis in die reficit per tempora constituta, sicut superius scriptum est, panem quod sufficit accipiat. Pulmentum vero ad sextam. Carnem inter duos ministrationem unam, et cibaria una accipiant; et si cibaria non habent, tunc duas ministrationes de carne aut de lardo habeant. Ad cœnam autem, aut unam ministrationem de carne inter duos, aut una cibaria habeant.

Illo tempore quando quadragesimalem vitam debent ducere, tunc ad sextam inter duos fratres portionem de formatico et cibaria accipiant, et si pisces habuerint, aut legumen, vel aliud quid, addatur et tertium. Et ad cœnam inter duos cibaria una, aut portionem de formatico accipiant; et si Deus amplius dederit, cum gratiarum actione percipiant. Quando autem in die una refectio fuerit, tunc cibaria una inter duos, et portionem de formatico, et ministrationem unam de legumine, aut aliud pulmentum accipiant; et si contigerit quod illo anno glandis vel fagina non est, et non habent unde liceat mensuram de carne implere postea, prævideat episcopus juxta quam Deus possibilitatem dederit, aut de quadragesimali, aut aliunde, unde consolationem habeant.

CAP. XXIII. — De mensura potus.

^b Quando bis in die edendum fuerit, presbyteri ad sextam tres calices accipiant, ad cœnam duos; diaconi qui in gradu sunt ad sextam tres, ad cœnam duos, subdiaconi ad sextam duos, ad cœnam duos; reliqui gradus, ad sextam duos, ad cœnam unum. Quando autem in die una refectio fuerit, sicut antea in hora sexta, quando bis manducabant, tantos calices accipiant; et quod ad cœnam accipiebant de potu, hoc cellerario remaneat; et omnino caveant ebrietatem.

Si vero contigerit quod vinum minus fuerit, et istam mensuram episcopus implere non potest, juxta quod prævalet implet; illi autem fratres non murmurent, sed Deo gratias agant, et æquanimiter tolerant. Nam si esse potest ut tantum habeant, tunc pro nullo modo non remaneat. Et illis qui se a vino abstinere prævideat episcopus, vel qui sub eo est, ut tantum habeant de cervisia, quantum de vino habere debuerant; et si episcopus voluerit ad superscriptam mensuram aliquid potus addere, in ejus potestate consistat, et de cervisia eis consolationem faciat. Nam quando aliqua refectio causis exigentibus venerit, non amplius consentimus ad unam refectioem, quam ut superscriptam mensuram tres

^a Una aut bina vice et quadam alia inseruit interpolator.

^b Alia omnia in vulgatis occurrunt, cap. 8.

^c Habeant canonici hortos olerum, unde cum ceteris additamentis aliquod pulmentum quotidie sibi vicissim ministrent. Vulg., ex conc. Aquisgrauensi.

calices accipiant, et hoc superfluum nobis videtur, quia vinum apostatans facit etiam sapientes (Eccli. 19); quia ubi ebrietas est, ibi flagitium atque peccatum est. Et hoc admonemus, ut clericus noster sobriam omnino ducat vitam; et quia persuadere non possumus ut vinum non bibant, vel hoc consentiamus, ut saltem in illis ebrietas non dominetur, quia omnes ebriosos Apostolus a regno Dei extraneos esse denuntiat, nisi per dignam poenitentiam emendaverint ^e.

CAP. XXIV. — De septimanariis coquinæ.

Clerici canonici sic sibi invicem serviant, ut nullus excusetur a coquinæ officio, nisi ^d ægritudo, aut in causis gravis utilitatis præoccupatus fuerit, quia exinde major merces et charitas acquiritur. Imbecillibus autem procurentur solatia, ut non cum tristitia hoc faciant, sed habeant omnes solatia secundum modum congregationis, aut positionem loci.

Archidiaconus vero, et Primicerius, vel cellerarius, seu illi ^e tres custodes ecclesiarum, unus de sancto Stephano, alius de sancto Petro, tertius de sancta Maria, qui in majoribus utilitatibus occupati sunt, isti excusentur a coquina; cæteri autem sibi sub charitate invicem serviant.

Egressurus de septimana Sabbato munditias faciat; vasa ministerii sui, quæ ad ministrandum accepit, sana et munda cellerario reconsignet, et si aliquid ex illis minuatam fuerit, ad capitulum die Sabbati veniam petat, et vasa, vel quod minuatam est, in loco restituat, et juxta quam episcopus, vel qui sub ipso est, judicaverit, poenitentiam agat.

CAP. XXV. — De archidiacono, vel ^f primicerio.

Oportet eos esse prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbas, id est, ut sint sapientes in bonum, et simplices in malum; et docti ^g evangelia et sanctorum Patrum instituta canonum, ut possint docere clericum in lege divina, et hujus parvæ institutionis. Et sic se conforment clero, ut non tantum verbis capacibus, sed etiam exemplo, simplicioribus divina præcepta demonstrant; qui apostoli debent semper servare formam in qua dicit: *Argue, obsecra, increpa* (I Tim. iv); id est, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, id est, indiscipulatos et inquietos debent durius arguere, obediens autem et mites, et patientes, ut in melius proficiant, obsecrare, negligentes et contemnentem et superbos ut increpent et corripiant, neque dissimulent peccata delinquentium, sed mox ut cœperint oriri, radicibus ut prævalent amputent, memores periculi Heli sacerdotis ^h de Silo, et honestiores quidem atque intelligibiles prima et secunda admonitio verbis corripiant; improbos autem ac duros corde ac superbos vel inobedientes verbere et corporis castigatione in ipso initio peccati coerceant, scien-

^d Al., ægritudine aut causa.

^e Hos expunxit interpolator, ut minus instituta suo necessarios.

^f Al., præposito.

^g Al., Evangelica præcepta.

^h Al., de filiis suis.

tes scriptum : *Stultus verbis non corrigitur* (*Prov. A* xviij); et iterum : *Percute filium tuum virga, et liberabis animam ejus a morte* (*Ibid.*).

Et quidquid per se juste et rationabiliter secundum canonicam institutionem, vel hujus parvæ institutionis non potuerint deservire, omnino episcopo patefaciant; et ipse secundum Dei voluntatem, quod castigandum est castiget, et quod corrigendum est corrigat. Qui archidiaconus, vel ^a primicerius, in omnibus omnino actibus vel operibus suis sint Deo et episcopo fideles et obedientes, et non sint superbi, neque rebelles, vel contemptiores; sed casti et sobrii, patientes, benigni, atque misericordes, et semper superexaltet misericordia judicium, ut ipsi idem consequantur. Diligant clerum, oderint vitia, in ipsa autem correptione prudenter agant, et ne quid nimis, ne dum cupiunt eradere æruginem, frangatur vas; Meminerint *calamum quassatum non conterendum*. In quibus non dicimus ut permittant nutrire vitia, sed prudenter et cum charitate ea amputare festinent. Caveant, ne dum aliis prædicaverint, ipsi reprobi efficiantur, intendentes illud dominicum præceptum : *Et qui in oculo fratris tui festucam videbas, in tuo trabem non vidisti; ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui* (*Matth. vii*).

Qui archidiaconus, vel ^b primicerius, si reperti fuerint, quod abait, superbi, aut elati, aut contradictores, vel contemptores canonicæ et hujus parvæ institutionis, il secundum dominicum præceptum admoneantur semel et iterum: si non emendaverint, ab episcopo secundum modum culpæ judicentur. Quod si neque sic correxerint, de ordinibus suis ejiciantur, et alii qui digni sunt et voluntatem Dei vel episcopi sui secundum divinum præceptum impleverint, in locis illorum subrogentur.

CAP. XXVI. — *De cellerario.*

Cellerarius vero debet esse timens Deum, sobrius, non vinolentus, non contentiosus, non iracundus, sed modestus, moribus cautus et fidelis, ^c et quidquid acceperit sub cura sua ad opus clericorum fideliter custodiat ^d, et sine jussione episcopi sui, aut qui sub ipso est, nihil faciat; et non sit prodigus nec extirpator substantiæ clericorum, quia si fuerit, sine dubio in die judicii redditurus erit Deo rationem; nam, si bene ministraverit, gradum bonum sibi acquiret.

CAP. XXVII. — *De portario.*

Portarius unus cum suo juniore annum, aut amplius, si episcopo placuerit, ^e portas, claustra, vel ostia custodiat. Qui portarius sit ^f sobrius, patiens,

^a Al., *primitarius*.

^b Al., *prepositus*.

^c Al. add., *non superbus, non tardus, non prodigus, non superfluous dissipator sine ordine, non remissus*.

^d Nonnulla alia subjiciuntur in Excusis, c. 11.

^e Al., *portas claustræ, seu claustrum*.

^f Al., *frater probabilis vitæ*.

^g Cui officium et quæ sequuntur in Editis, c. 12,

et qui sciat accipere responsum et reddere, ^g et fideliter custodiat portas, sive ostia claustrum, et contra hunc tenorem facere non præsumat; quod si fecerit, excommunicetur. Claves vero portarum ad completorium archidiacono reddat; et si archidiaconus alicubi est, qui sub ipso est, ipsas claves recipiat.

Custodes vero ecclesiarum qui ibi dormiunt, vel in mansiones juxta positas, teneant silentium, sicut cæteri clerici, in quantum possunt; et post completorium non manducant, nec bibant, et non permittant ingredi eos qui foras claustra post completorium remanserint, nec eos qui intra claustra sunt egredi per ostia sibi commissa. Quod si fecerint, ab episcopo, vel qui sub eo sunt, judicentur.

CAP. XXVIII. — *De infirmis clericis canonicis, qui peculiarius ad istum ordinem se junxerint, et non habent unde in infirmitate necessitatibus suis possint implere.*

Si aliquis ex clero infirmatur, qui ad hunc ordinem se peculiarius junxerint, et non habuerint unde in infirmitate necessitatibus suis possint implere, post episcopum habeat de illis maximam curam ^h archidiaconus et primicerius, et caveant ne negligantur infirmi, sed sicut revera Christo, ita eis serviatur. Quia ipse dixit : *Infirmus fui, et visitastis me; et, quandiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis*. Ergo omnia necessaria quidquid ipsis infirmis expedierit et opus fuerit, eis omnino et absque ulla retardatione adimpleri curentur, quia in ipsis respicit quidquid ipsi minus habuerint aut neglecti fuerint. Et sine dubio in diem tremendum judicii, quando sederit Rex vivorum et mortuorum in sede majestatis suæ, de omnibus his rationem erunt reddituri, qualiter eis ministraverunt. Et si ipse archidiaconus vel primicerius ad plenum non habeant unde possint procurare necessitatibus eorum, hoc omnino episcopo innolescant, et ipse secundum Dei timorem et amorem provideat, ut hoc quod expedit ipsis infirmis ut habeant unde eis necessitatibus illorum procurent.

Quibus infirmis sint mansiones deputatæ super se rationabiliter dispositæ condignæ et aptæ, ubi esse possint, dum de infirmitatibus suis convalescunt. Et sit unus ex clero deputatus, timens Deum, qui circa ipsos infirmos maximam curam gerat de omnibus necessitatibus eorum, et habeat solatium, si opus est, juxta quod constituerit prior, ut absque murmuratione et negligentia serviatur infirmis. Et sciat, si bene ministraverit, gradum bonum sibi ⁱ acquiret.

Sed et ipsi infirmi considerent in honore Dei sibi servi, et non superfluitate sua contristent servientes sibi. Qui tantum infirmi portandi sunt; at ubi meliorati fuerint, redeant ad ordines suos j.

uti quæ hic leguntur, ut et pleraque alia, desunt.

^h Hæc nomina omissa in Excusis, cap. 40, et aliis plerisque locis.

ⁱ Al., *a Deo acquiri*.

^j Addit interpolator : *Et hoc indicandum est, quod infirmo licet omnis hora cibum et potum sumere, quando desideraverit, vel possit, si opportune non possit*.

CAP. XXIX. — *De vestimentis clericorum, vel calceamentis, vel ligna.*

Ille media pars cleri qui seniores fuerint annis singulis accipiant cappas novas, et veteres quas præterito anno acceperunt semper reddant, dum accipiunt novas. ^a Et illa alia medietas cleri illas veteres cappas quas illi seniores annis singulis reddunt accipiant, et illi seniores illas cappas quas reddere debent non commutent. ^b Sarciles accipiant illi presbyteri, qui ibidem in domo assidue deserviunt, et illi diaconi vii qui in eorum gradu consistunt, aut lanam unde ipsos sarciles binos in anno habeant, et ille alius clericus unusquisque singulos. Camisiles autem accipiant illi presbyteri, et diaconi annis singulis binos; subdiaconi camisile et dimidio, et illi qui in reliquis gradibus sunt, singulos. Calciamenta vero omnis clericus annis singulis pelles ^c baccinas accipiant, ^d solas paria quatuor ^e.

De ligna consideravimus, ut de quatuor libras denarios possint comparare ligna sufficienter et annum; ipsa ligna de illos telones, quod eis in civitate, vel in villabus sunt, sint comparata, hoc est quatuor libræ ad hoc mittantur. Et Kal. Maii ipsam teloneum accipiant, et tunc ipsa ligna comparent. Et illas cappas, et illos sarciles, et illa calceamenta de illos teloneos superius nominatos quod exinde superat, et de illo calciatico, quod ille episcopus annis singulis ad illum clericum reddere consuevit, et de eorum eleemosyna quod ad ipsum clericum specialiter Deus dederit, sint comparata. Et si aliquid exinde fuerit, aliud quod eis necesse est comparent, aut in eorum camera recondant. Et si ibidem ad hoc comparandum sufficienter non habuerint, ille episcopus hoc prævideat et mittat, unde hoc totum adimpletum sit ad eorum necessitatem, sicuti superius scriptum est.

Ipsa autem vestimenta, illas cappas, et sarciles, ad transitum sancti Martini accipiant; illos camisiles viginti dies post Pascha accipiant; illa calciamenta Kal. Septembris habeant. Et si aliquis ex ipso clero de ecclesia tale beneficium acceptum ab episcopo habet, ut exinde possit procurare necessaria sua, id est cappas et calceamenta.

CAP. XXX. — *De festiuitatibus sanctorum.*

Illud intimare complacuit, ut nos et clericus noster festiuitatibus Domini, et sanctæ Mariæ, vel duodecim apostolorum, seu et reliquorum sanctorum, quas usus est in ista provincia annis singulis celebrare, in quantum Deus possibilitatem dederit, illud officium divinum diu noctuque facere procuremus. Et episcopus ^f in nativitate Domini, ^g et Pascha

^a Al. et unusquisque cleri senioris annis singulis tres campisiles accipiant, et unusquisque cleri junioris annis singulis duas campisiles accipiant.

^b Camisiles dicuntur in Andegavensi ms. cap.

^c Al., vaccinas.

^d Al., soleas.

^e Add. vulg.: Et vestimenta in transitum sancti Martini et campisiles in Pascha et calceamenta in Kalendis Septembris habeant. Quæ vero ad ligna

Domini, in domo ipsis clericis refectorem faciat, si ad præsens est, et si absens his diebus est, tunc in eorum refectorio habeant refectorem sufficienter, sicuti superius scriptum est. Et postquam de refectorio exierint, in ^h caminata bibant duas vices, aut tres, qualiter consolatio sit, et ebrietas non dominetur.

Et Epiphania Domini, et media Pascha et clausum Paschæ, et Ascensione Domini, et Pentecoste, et natalitiis episcopi, istos dies episcopus eis in refectorio ad sextam refectorem faciat. Et de illis festiuitatibus unde abbas in ista civitate, vel foras propinquas, habemus, sicut consuetudinem habuerunt, refectorem ad clericum facere, hoc omnino non remaneat in quantum possibilitas fuerit.

^B Et ille ⁱ archidiaconus, vel qui tunc sub manu episcopi præesse videtur, hoc recipiat, et ille clero exinde in refectorio refectorem faciat, et quod superest ad eorum opus cellerario reservetur. Et ille archidiaconus de sua actione, quod ipse ad eorum opus prævidet, purificationem sanctæ Mariæ, et omnium apostolorum, et sancti Joannis Baptistæ, et sancti Remedii eis refectorem faciat ad sextam in refectorio.

CAP. XXXI. — *De eo quod, qui ad hunc canonicum specialem ordinem hujus congregationis se sociare vult, de rebus quas possidet ad ecclesiam i. bruti Pauli apostoli solemnem donationem per præsentem faciat; reservato tamen tempore vitæ suæ usufructuario ordine.*

^C Licet legamus antiquam Ecclesiam sub tempore apostolorum ita unanimum concordemque existisse, et ita omnia reliquisse, ut singuli prædia sua vendentes ad pedes apostolorum pretia ponerent, ut nullus eorum sibi aliquid proprium dicere audeat, sed erant illis omnia communia; unde et habere dicebantur cor unum et animam unam (Act. iv); quotidie enim circa domus panem frangentes, quod in commune accipiebant tam viri quam feminae, seu parvuli, omnisque vulgus ardore fidei accensi, atque in amore religionis provocati, cunctis cum gratiarum actione sufficientiam præbebant; sed quia nostris temporibus persuaderi non potest, saltem vel hoc consentiamus, ut ad aliquantulumcunque similitudinem conversationis eorum nostros animos contrahamus, quia nimis inerte, tepidæque ac remissæ devotionis est, ut quod, sicut diximus, omnem vulgus pro Dei nomine consensit, nos qui peculiariter canonicis ordinibus inservire debemus, quantulumcunque in partem in hanc perfectionem non consentiamus. Et si omnia relinquere non possumus, sic ad usum tantum nostra teneamus, ut dimissa volumus nolimus fuerint, non ad hæredum pertinent, omisit.

^f Al., vel qui sub eo est.

^g Al., et Epiphania et Pascha et clauso Paschæ, et Ascensione Domini et Pentecoste et festiuitatibus sanctorum provincie suæ.

^h Al., Caminata.

ⁱ Alia in eorum locum subrogavit interpolator.

^j Integrum caput prætermisit interpolator cum quibusdam aliis.

nostrorum carnalium atque parentum, sed ad Ecclesiam, cui Deo auctore in commune deservimus, de cuius rebus stipendia habemus, loco hæreditario relinquamus: ut, si cum illis perfectis pro perfecta abrenuntiatione, sæculique hujus contemptu, corona non tribuitur, vel peccatorum venia, sicut minimis, misericordia divina concedatur. Quia sanctus Prosper^a, vel alii sancti Patres, secundum divinam auctoritatem, sanxerunt ut illi clerici qui de rebus Ecclesie vivere cupiunt, res proprias quas habent, per instrumenta chartarum, Deo et Ecclesie cui deserviunt condonent, et sic rebus Ecclesie licentius absque maxima culpa utantur, ut sicut de rebus Ecclesie ipsi clerici gaudent, ita et Ecclesia de rebus ipsorum clericorum cum pauperibus suis sic aucta atque meliorata gratuletur. Ita tamen ut ipsi clerici dum advivent, si ita placuerit, res suas usufructuario ordine per beneficium ecclesie habeant, ut omnia sint communia,^b et propter obitum eorum ad Ecclesiam, vel ad canonicum ordinem, cui ante data fuerant, revertantur. Similiter indicantes ut illi clerici qui de facultatibus suis sufficientiam habent, de ipsis rebus propriis vivere debeant, si tamen infirmi fuerint, ut in omnibus ad integrum Ecclesie Dei, cui deserviunt, dare noluerint, et sic ipsis Ecclesie in amore Christi gratuita servitute sedulaque modulatione impendant; et sciant se pro hac re, quia rebus Ecclesie sicuti cæteri canonici utuntur, specialem misericordiam a Deo recepturos, cui de propriis rebus inserviunt, quia, si ea quæ accepturi erant pro eorum ordinibus de elemosyna dispensatori reliquerint, nihil habentibus sufficientiam sine peccato possident sua, quia et ipsi quodammodo relinquunt sua, quando propriis contenti rebus, nihilque se jure debere arbitrantur recipi.^c Quod si putant ideo accipi debere eorum quæ conferuntur Ecclesie portionem, nec eam videantur abjicere, quia non possint sua relinquere, quod eis deforme sit inter suos pauperes reddi, noverint esse deformius possessuros de elemosynis pauperum pasci. Hoc enim providendum est, ut non gravetur mater Ecclesia, quam constat quotidie subventioni pauperum, viduarumque, atque orphanorum, simulque egentium, canonum jussione consuetam, debere esse semper intentam.

Igitur quicumque se ad hunc ordinem canonicum, quem modo utcumque recuperare cupimus, sicut in parvulo decretulo, quod digessimus, intimavimus, se sociare voluerit, et de rebus quas habet solemniter donatione per præsentem donet ad ecclesiam beati Pauli ad opus Dei, vel clericis ibidem deservientibus, faciat et precariam, si ita ei placuerit, exinde ab episcopo accipiat, in ea ratione, ut, dum advivet, ipsas res usufructuario ordine habeat, et

A post^d objectum ejus cum omni integritate omnique superposito ad ecclesiam cui data fuerint, vel ipsis congregationis ipsas res, absque ullius consignatione vel expectata traditione revertantur. Et liceat ei de omni mobili ex ipsis rebus, quandiu vivit, et in ipso ordine consistit, elemosynas tam in pauperes, quam ad ipsam congregationem, quam etiam ubicunque voluerit, facere, et necessitates suas explere. Et si aliquod de ipso mobili post obitum ejus superfuerit, media pars in elemosyna eis in pauperes, vel promissas ejus, aut ubi voluerit ambulet, archidiacono, aut primicerio, vel cui ipse vivens rogaverit dispensante: et illa media pars in ipsius elemosyna ad clericum, vel ad ipsam congregationem, revertatur. Et ipsi clerici de ipsis rebus quas in precarias habent, neque de terris, neque de vineis, aut silvis, pratis, domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, vel quibuslibet rebus immobilibus minuendi, aut vendendi, aut communicandi potestatem non habeant, excepto, ut diximus, de illa fructa, vel quod ibidem laborare potuerint, viventes faciant quod voluerint.

Quod si contigerit, suadente diabolo, ut aliquis ex his fratribus qui ipsas res per precarias habuerint in aliquo crimine grave, aut leve, incidat, penitentiam juxta quod episcopus ei judicaverit agat; tamen de rebus quas per precariam possidet expellatus pro hac re esse non debeat. Si quis autem eodem modo quo supra instituimus ad hanc congregationem, tam unus ex abbatibus nostris, quam quilibet extraneis clericis se sociare desideraverit, eo tenore, ut alii fratres fecerunt, faciat. Quod si alter fuerit, qui se eis voluerit sociare, et omnia ad integrum perfectionis gratia derelinquere, episcopus provideat eis necessaria, qualiter opus bonum quod, Deo inspirante, cepit, adimplere valeat.

CAP. XXII. — De elemosynis.

De elemosynis accipiendis ita constituimus, ut si aliquis uni sacerdoti pro missa sua, vel pro confessione,^e aut infirmitate, seu pro quolibet charo suo, aut vivente, aut mortuo, aliquid in elemosyna dare voluerit, hoc sacerdos^f a tribuente accipiat, et exinde quod voluerit faciat. Si autem ad omnes sacerdotes sub tali conditione, seu pro quolibet modo aliquid in elemosyna dare voluerit, hoc omnino tam ad omnes sacerdotes, quam ad omnes canonicos veniat, et omnes hanc elemosynam communem habeant. Similiter et illæ elemosynæ, quæ in commune ad omnem clericum veniunt, omnes in commune habeant, et psalmodiam, vel missas, pro ipsis elemosynis, ut episcopus instituerit, faciant.

Ideo autem mensuram sacerdotibus de elemosynis recipiendis ad opus proprium fecimus, quia nimis grave pondus existimavimus eis esse, si tam ingentia onera^g peccantium solis illis sacerdotibus con-

^a Seu potius Julianus Pomerius, de Vita contemplativa.

^b Lege, et post obitum.

^c Hæc valde intricata.

^d Lege, obitum, ut supra.

^e Al., aut clerico pro psalmis et hymnis, seu pro seipso.

^f Al., vel clericus.

^g Al., peccaminum.

tingeret portare; quia facilius Dei misericordiam plures impetrant pro peccatoribus quam unus, quamvis studiosus; et unusquisque de propria consensentia debet metere, quanto magis de alienis peccatis non debet sibi supra vires sarcinam peccatorum cumulare?

Has eleemosynas archidiaconus, aut primicerius, recipiant, et in necessitatibus fratrum, ut eis opus fuerit, et episcopus judicaverit, ipsas expendant; et si aliquid exinde super fuerit, in vestiariis fratrum recondant.

CAP. XXXIII. — *Diebus Dominicis, vel festiuitatibus sanctorum, qualiter ad capitulum seu ad missam occurrant.*

In diebus Dominicis, vel festiuitatibus sanctorum, aut quando iusserit pontifex, vel qui sub eo sunt, mane post primam cantatam omnes induantur vestimenta, officiales cum planetis, sicut ordo ecclesiasticus habet, et sint parati, et absque mora ad officium cum festinatione occurrant. Ut autem auditum fuerit primum signum, omnes ad capitulum veniant et, audita lectione, sub uno accedant ad ecclesiam; et facto secundo signo, cantent tertiam, et residentes in ordinibus suis expectent pontificem, sicut mos est Romanæ Ecclesiæ; et nullus postea exinde de ordine suo exeat, usque dum omnia expleverit, nisi qui cum pontifice comitantur in obsequio, aut illi qui in aliqua utilitate occupati fuerint, si talis est quod omnino non possit dimitti, et hoc innotescant episcopo, vel qui sub eo sunt. Si quis de clero de quolibet ordine, tam sacerdotum, quam diaconorum, aut subdiaconorum, vel acolythorum tunc præsens non fuerit paratus ut officium suum impleat, et aliqua negligentia, vel retardatio, per ipsum acciderit, nisi ob causam gravis infirmitatis, in crastino a vino vel potu privetur; si autem per desidiam, aut contemptum iteraverit, ab episcopo, vel qui sub eo sunt, æcrius coercatur, ita ut cæteri timorem habeant. Nam reliquis diebus ad capitulum, ut supra in isto tenore præfiximus, ita veniant.

Si autem statio publica fuerit per illas ecclesias forenses, et fratres ibidem vigiliam celebraverint, peracta vigilia cum omni decore mane revertant in claustra, ut omnino ad capitulum veniant; si autem negligens retardaverit, et ad capitulum non fuerit, prima et secunda vice pro hoc castigetur. Si autem non emendaverit, illa die quando ad capitulum non venerit, a vino abstineat usque in crastinum.

CAP. XXXIV. — *De matriculariis, ut ad lectionem divinam audiendam veniant in statu ecclesia in domo.*

Dum de corrigenda vita clericorum canonicorum rebus pernecessariis, ut nobis juxta mediocritatem nostram et capacitatem sensus per Dei adiutorium visum fuit, descripsimus, venimus ad matricularios tam domi, quam et in suburbanis, quia non, secundum institutionem antiquæ Ecclesiæ, eorum esset conversatio, sed sub magno quodam periculo,

* Hoc et præcedens capitulum absunt a Vulgatis.

et negligentia, et, ut ita dixerim, absque prædicatione et confessione erant in quadam securitate positi, neque ad domum ad stationem publicam ad audiendum verbum Dei veniebant, neque in reliquis stationibus, sed erant omnes sedentes unusquisque in loco suo. Propterea una cum consensu fratrum spiritualium constituimus ut bis in mense per totum annum de quatuordecim in quatuordecim dies in Sabbato omnes matricularii tam qui in domo sunt quam illi qui per cæteras ecclesias infra civitatem vel vicis matriculas habent, ad conventum statutum omnes in ecclesia in domo veniant, mane primo expectantes in ordinibus suis, usque dum signum pulsaverit horæ tertie; tunc veniens episcopus, si in aliis utilitatibus occupatus non fuerit, et jubeat legere lectionem de tractatibus, vel homiliis sanctorum Patrum congruas, quæ edificent audientes, et doceant eos viam salutis, qualiter ad vitam æternam Deo auxiliante perveniant.

Dicta tertia, si episcopus non venerit, tunc presbyter custos ecclesiæ sancti Stephani in vices illius juxta capacitatem suam et legat et doceat eos viam salutis, et videat omnino presbyter, ut hora constituta, si episcopus ibidem non venerit, non prætereat ut hoc adimpleat, quod hic scriptum est; et ipsi presbytero confessiones suas bis in anno faciant ipsi matricularii, una vice in Quadragesima, alia in missa sancti Remedii usque in transitum sancti Martini. Et si, suadente diabolo aliqua vitia, scandala inter eos orta fuerint, ut necesse sit confessionem suam dare qui hoc perpetraverit in proximo conventu, ubi lectionem audiunt; finita lectione, faciat confessionem suam puriter ipsi presbytero; et si ipse non vult confiteri peccatum suum, et hoc celaverit, et si per alium inventum fuerit, ille qui delictum abscondit, a presbytero qui eis verbum Dei annuntiat secundum modum culpæ aut excommunicetur, aut corporali vindictæ subdatur. Et per singulas matriculas sit primicerius matricularum de ipsis qui super eos curiose agat; et si aliquis ex ipsis celare voluerit scelera sua, et primicerius ipsorum hoc investigare potuerit, nullatenus abscondat presbytero, qui eis lectionem legit; et si fecerit similiter ille qui hoc commiserit ab ipso presbytero judicandus est; et si hoc ipse presbyter per se emendare non potuerit, innotescat archidiacono, vel primicerio, ut ipsi hoc corrigant rationabiliter secundum modum culpæ; et si opus fuerit in notitiam episcopi veniat, ut ipse hoc emendet.

Ut diximus, omnes omnino matricularii statutis diebus ad lectionem veniant, et necessitates suas tam animæ, quam corporis, ipsi presbytero patefaciant; et ipse hoc aut per se emendet, aut priores suos innotescat..... Et si aliquis de ipsis matriculariis remanserit, qui non venerit ad lectionem, nisi infirmitate cogente, corripiatur semel et secundo, et si non emendaverit, excommunicetur; et

si amplius hoc ex contempta fecerit, ejiciatur de matricula, et alius qui verbum Dei vult audire mittatur in loco ipsius. Et constituimus eis ut in elemosyna nostra, vel successorum nostrorum, de dono accipiant omni tempore, quando ad illam lectionem audiendam venerint, singuli singulos panes, et portionem de lardo illa una vice, illa alia vice portionem de formatico, per totum annum sic faciant, ut diximus, qui ibidem de ipsis matriculariis venerint; et in Quadragesima duas vices accipiant vinum cum pane inter quatuor sextarium unum. In Cœna Domini accipiant vinum cum pane supradicta mensura, et portionem de lardo, et formatico. Et consideravimus quod octo modia de pane octo ad unam quamque vicem ad hoc habeat; et illa vice quando lardum debent accipere, accipiant baccones sex, et quando formaticum accipiant in unaquaque vice pensa

* Forte, exinde crescat.

una. Hoc colligit de frumento per annum modia ce de illo frumento sit, qui de Warmaciense venit, et accipiat illud quando exinde venit. De lardo baccones LX accipiat ipsi-Kal. Januar., de formatico pensas XII accipiat ipsa missa sancti Martini. De vino modia XXIV accipiat ipsa missa sancti Martini. Et hoc totum accipiat archidiaconus, vel primicerius, et videant quod hoc sic dispensent, qualiter Deo placeat, et constitutum habemus. Et merces nostra, vel successorum nostrorum, vel qui hoc faciunt exinde decrescat *, et ad ligna comparandum, unde ipsum panem faciant, donet episcopus de denariis uncias duas et dimidiam Kal. Maias. Et si aliquid superaverit de hoc, quod superius diximus, aliis pauperibus, cui necesse est, archiepiscopus, vel primicerius, aut cui jusserint, tribuat.

SANCTI CHRODEGANI

METENSIS EPISCOPI

DIPLOMA PRO FUNDATIONE GORZIENSIS

MONASTERII.

(Brequigny. Diplom. tom. II nov. ed.)

In nomine Patris, et Filii, Spiritus sancti, amen. **C** Ego Chrodegangus, ac si indignus, si non opere vel nomine, gratia Dei episcopus, una cum comite et voluntate illustri viri Pippini, majoris domus, senioris nostri, et cum consensu omnium parium nostrorum abbatum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, seu hominum sancti Stephani ecclesie Metensis, vel illorum laicorum honorum, qui ibidem in servitio sancti Stephani esse videntur, cogitavi, casu humane fragilitatis, qualiter peccata nostra, donante Domino, possimus abluere, et ad æterna gaudia pervenire. Ideirco donamus de rebus sancti Stephani ad illam basilicam sancti Petri et sancti Stephani, vel cæterorum sanctorum, quam a novo ædificavimus, in fine Haldiniaca, in pago Scarponinse, ubi Gorzia consurgit, et ad ipsam cellam, quam ibidem construximus, et ad opus servorum Dei habitantium ibidem, per hoc testamentum, unde illi monachi vel pauperes ibidem victum et vestitum vel aliam consolationem possint habere; hoc est quicquid in fine Haldiniaca, ubi ipsam basilicam sancti Petri ædificavimus, quicquid comparavimus aut ad nos per venditionem, donationem, commutationem advenit, et quicquid de ipsa sine Haldiniaca, in unaquaque parte, levas duas comparavimus, aut nobis traditum vel commutatum fuit, vel in antea ibidem comparatum aut, de quolibet ingenio, legibus ad nos pervenit. Hoc ad ipsam cellam jam dictam

per hoc testamentum, pro mercedis nostri augmento, et quicquid in ipso sine Haldiniaco casa sancti Stephani ibidem habuit ad ipsam basilicam, vel ad illam cellam sancti Petri proficiat in augmentis. Donamus etiam in ipso pago Scarponinse, in loco nuncupato Sturone, quicquid Rigoaldus ad partem sancti Stephani per suarum strumentum cartarum delegavit, cum illa basilica que est in honore sancti Pauli constructa, vel quicquid ad hoc aspicit in Godolinavilla et Bodelocurto, vel in fine Haldiniaca et in fine Baudiciaca, vel in fine Aconiaca, vel quicquid in ipsas fines Rigoaldus et germanus suus Gontrannus ad partem sancti Stephani, per illorum strumenta, delegaverunt, et quicquid Bavo in Tantalino villa, per suum strumentum, ad casam sancti Stephani delegavit. Donamus etiam, in pago Scarponinse, in villa Buesarias, quod casa sancti Stephani legibus ibidem habere videtur, vel in illas fines, sicut jam dictum est, quod boni homines, per illorum strumenta, ad casam sancti Stephani delegaverunt. Donamus etiam in ipso pago Scarponinse villam sancti Stephani, cujus vocabulum est Puina, cum mansis, curtillis, ortillis, domibus, ædificiis, terris, campis, pratis, vineis, silvis, cultis et incultis, aquis, squarumve decursibus, mancipiis, litis, alcolabus vel epistolariis, pecuniis utriusque generis sexus, mobilibus vel immobilibus, vel quicquid ibidem per venditionem, donationem, commutationem, pervenit ad ipsam casam sancti